

DIRECȚII DE POLITICĂ EXTERNĂ A REPUBLICII MOLDOVA DUPĂ ALEGERILE PREZIDENȚIALE DIN 2020: PROVOCĂRI ȘI PERSPECTIVE

Laura Zghibarta

Asociația pentru Politica Externă din Moldova

Aprilie 2021

- Alegerile prezidențiale din 2020 din Moldova au declanșat un proces de reconfigurare a politicii interne și externe a țării, prin care se urmărește ieșirea din izolare internațională, stabilizarea situației de criză pandemică și politică, dar și reforma internă. Asemenea priorități au asigurat o anumită neutralitate geopolitică noii strategii de politică externă.
- În frunte cu Maia Sandu, Moldova se arată deschisă unui dialog pragmatic cu toți partenerii ei de cooperare, dar specificul acestuia depinde de prioritățile de pe agenda internă și externă: gestionarea crizei sanitare și economice generate de pandemie, reluarea finanțării externe, avansarea reformelor democratice și asigurarea statului de drept, soluționarea problemelor sectoriale care țin de securitate, schimburi comerciale și dosarul transnistrean sau consolidarea legăturilor economice.
- În lipsa unui parlament și guvern funcțional, politica externă a țării nu e complet conturată și poate fi doar parțial implementată. În contextul ciocnirilor și tensiunilor în relațiile dintre Uniunea Europeană, SUA, Rusia și China la nivel internațional, după stabilizarea situației interne și definirea priorităților pe termen lung, autoritățile din Moldova vor trebui să definească cu atenție și considerație domeniile și modalitățile prin care vor coopera cu partenerii externi. Aceste relații trebuie fundamentate pe convergența dintre interesele bilaterale și cele naționale, paritate, angajamentele/acordurile bilaterale și multilaterale ale Moldovei și dialog continuu.

Introducere

Alegerile prezidențiale din 2020 și victoria Maiei Sandu, candidata unui partid de centru-dreapta pro-european, au resetat și revitalizat politica externă a Moldovei. Ieșirea din izolarea internațională a țării se datorează internalizării obiectivelor de politică externă și raportarea lor la problemele cu care se confruntă țara. Anterior, imixtiunea intereselor partinice și politice ale Partidului Democrat și ale Partidului Socialiștilor din Moldova în definirea vectorului extern nu a contribuit neapărat la soluționarea acestor probleme, dezvoltarea țării sau buna cooperare cu partenerii ei. Acum, interesul național, combaterea corupției, consolidarea democrației, a statului de drept și îmbunătățirea vieții cetățenilor sunt repere pentru noua agendă externă. Prin invocarea acestor priorități, Maia Sandu a asigurat o anumită neutralitate geopolitică strategiei de politică externă – soluții oferite de agenda europeană și relații pragmatice și pozitive cu Rusia sau China.

Noua politică externă promovată în raport cu UE este mai clară și mai dinamică, spre deosebire de agendele bilaterale mai puțin conturate cu SUA, Rusia sau China, datorită unor interacțiuni reduse. Nici domeniile și prioritățile de lungă durată ale politicii externe invocate de Președintă nu sunt susținute de un plan comprehensiv final. Aceste limitări se datorează instabilității asociate crizei parlamentare, lipsei unui guvern cu competențe complete și crizei pandemice. Totuși, există direcții și obiective de politică externă clar trasate de instituția prezidențială.

Relațiile cu acești actori și perspectivele de viitor ale politicii externe a Republicii Moldova sunt subiectele abordate în cadrul acestui policy brief. Miza acestui demers este de a analiza specificul agendei externe promovate de Maia Sandu și de a evidenția oportunitățile și provocările pe care aceste dialoguri și parteneriate le pot genera.

Statutul relațiilor externe și moștenirile lăsate de guvernările și autoritățile precedente

Forțele politice din Moldova nu au asigurat continuitatea vectorului de politică externă prin direcția geografică, valorică sau de obiective și politici, deși toate au declarat garantarea bunăstării cetățenilor și a interesului de țară, dar și în ciuda faptului că există un consens politic larg în privința parcursului european. Vectorul pro-european al guvernării PDM, care nu a fost susținut de schimbări calitative în politica internă (lupta cu corupția și spălarea de bani, reforma justiției, deconcentrarea puterii în stat), balansat de o instituție prezidențială orientată spre parteneriatul cu Rusia, dar puțin productivă în acest sens, s-a ciocnit de politica condiționalităților a Uniunii Europene. Politica pro-reformistă și anti-oligarhică din 2019 a Guvernului Sandu care a deblocat relațiile cu oficialii europeni pentru un scurt timp, a fost înlocuită ulterior de ‘politica externă echilibrată’ a conducerii preponderent socialiste și a noii echipe guvernamentale tehnocrate. Deschiderea spre o cooperare benefică și non-geopolitică cu toți partenerii internaționali pentru dezvoltarea țării a condus mai puțin la reforme interne, dar încercări ferme de promovare și consolidare a parteneriatului strategic cu Rusia. Cu multiple direcții și abordări de politică externă, Moldova nu a ajuns să construiască relații sustenabile și pozitive cu toți partenerii ei de cooperare.

La un nou mandat prezidențial, statul se confruntă cu moștenirile regimurilor politice anterioare: izolare internațională, relații distante și tensionate cu UE, România, SUA și Ucraina, angajamente restante cu UE, oportunități financiare pentru proiecte de dezvoltare din partea României sau SUA ratate, o regiune transnistreană ambițioasă și o problemă comercială, dar și politică cu Rusia nesoluționată, pe lângă alte subiecte de politică externă pe care nu s-a avansat substanțial.

Strategia și scopul politicii externe promovate de Maia Sandu

“Politica externă în interesul cetățeanului”¹ a actualei președinte, un obiectiv național, nu doar extern,² e conturată în jurul problemelor cetățenilor, corupției, calității procesului democratic, instituțional, politic și de justiție din țară, necesității de a securiza integritatea și suveranitatea țării, combate criza pandemică și propulsa economia națională. Drept mijloace pentru avansarea agendei interne, Maia Sandu invocă importanța unei interacțiuni pozitive, deschise și pragmatice cu toți partenerii de

1 Mesajul Președintelui Republicii Moldova, Maia Sandu, adresat corpului diplomatic, Președinția Republicii Moldova, 15 ianuarie 2021, <https://www.presedinte.md/rom/presa/mesajul-presedintelui-republicii-moldova-maia-sandu-adresat-corpului-diplomatic>

2 Maia Sandu Program Prezidențial, pagina oficială a candidatei prezidențiale, octombrie 2020, <https://maiasandu2020.md/program/>

cooperare, refacerea bunelor relații cu UE, SUA, România, Ucraina, dar și cu Rusia, intensificarea diplomației economice, reprezentarea demnă a țării pe plan internațional, dar și minimizarea riscurilor de conflict și tensiuni pentru Moldova. Deși majoritatea din aceste priorități și necesități rudimentare de stat se pliază cu standardele europene,³ valorile și agenda bilaterală avansată de UE, SUA sau România, soluționarea diferendelor cu Rusia, identificarea oportunităților de cooperare și construirea unor relații pragmatice, avantajoase și non-conflictuale cu partenerii non-occidentali se înscriu în aceeași măsură în interesul național al țării.

Dialogul post-electoral al Maiei Sandu cu ambasadorul UE, României, SUA și al Rusiei, inclusiv vizitele la Bruxelles⁴ sau Franța,⁵ au urmărit să scoată Moldova din izolare internațională și să inițieze contactul partenerilor cu o diferită instituție prezidențială. Prioritar în majoritatea cazurilor a fost și obținerea unui pachet de sprijin medical și a asistenței financiare pentru combaterea efectelor pandemiei, cuplat cu încercări de a restabili credibilitatea țării și deschiderea partenerilor pentru oferirea suportului, inclusiv al celui pe termen lung, printr-un mesaj pro-reformist.

Actualul Guvern interimar pare să adopte, parțial doar, o poziție mai moderată și complementară agendei Maiei Sandu. Continuarea parcursului european de către Guvern e argumentată prin finalizarea Strategiei pentru asigurarea independenței și integrității sectorului justiției, negocierea noii agende UE-RM, implementarea DCFTA, a proiectului privind gazoductul Iași-Ungheni-Chișinău susținut de UE⁶ și prin discuții privind facilitarea comerțului electronic în țară, în care sunt implicate UE și SUA.⁷

Implementarea viziunii de politică externă e limitată, parlamentul și guvernul având competențe în aprobarea direcțiilor de politică externă și implementarea acestora, respectiv. Totuși, prezența și reprezentarea țării la nivel internațional, inițierea discuțiilor pe marginea unor proiecte comune, dialogul la nivel înalt, pe lângă capacitatea de a propune proiecte de legi și de a gestiona pericolele de securitate națională, la nivelul cărora sunt acum aduse corupția și securitatea energetică, e importantă și e cea care, în cazul fostului președinte, a dezechilibrat politica externă a Moldovei.

Uniunea Europeană

Integrarea europeană în agenda de politică externă a Maiei Sandu este o direcție sigură de dezvoltare și un “proiect civilizațional” final pentru Moldova.⁸ Deschisă unui astfel de proiect politic și economic, Uniunea Europeană a fost exigentă în ultimii ani în privința performanțelor autorităților în consolidarea bunei guvernări, a democrației, statului de drept și drepturilor omului, lupta împotriva corupției, investigarea derapajelor din sistemul financiar-bancar sau în reforma justiției.⁹ Asemenea condiționalități stabilite de UE în acordul de asistență macro-financiară din 2017 au rămas în vigoare și în cazul programului de asistență din 2020, menit să sprijine economia țării și implementarea AA, în contextul crizei pandemice.¹⁰ Cu o aceeași retorică noua președinție a încercat să restabilească relațiile Moldovei cu UE, care au fost reduse de sistemul oligarhic al

3 Ibid.

4 Președintele Republicii Moldova, Maia Sandu, a făcut bilanțul vizitei la Bruxelles, Președinția Republicii Moldova, 20 ianuarie 2021, <https://www.presedinte.md/rom/comunicate-de-presa/presedintele-republicii-moldova-maia-sandu-a-facut-bilanțul-vizitei-la-bruxelles>

5 Președintele Republicii Moldova, Maia Sandu, a făcut bilanțul vizitei la Paris, Președinția Republicii Moldova, 8 februarie 2021, <https://www.presedinte.md/rom/comunicate-de-presa/presedintele-republicii-moldova-maia-sandu-a-facut-bilanțul-vizitei-la-paris>

6 Declarațiile ministrului Aureliu Ciocoi în cadrul Forumului privind Integrarea Europeană a Republicii Moldova 2020, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, 8 decembrie 2020, <https://mfa.gov.md/ro/content/declaratiile-ministrului-aureliu-ciocoi-cadrul-forumului-privind-integrarea-europeana>

7 Aureliu Ciocoi, în cadrul „e-TRADECON”: „Doar unificându-ne eforturile vom reuși în sporirea gradului de competitivitate a țării”, Guvernul Republicii Moldova, 25 martie 2021, <https://gov.md/ro/content/aureliu-ciocoi-cadrul-e-tradecon-doar-unificandu-ne-eforturile-vom-reusi-sporirea-gradului>

8 Interviu // Maia Sandu: „Cetățenii nu-l mai vor pe Dodon, deoarece acesta se identifică cu sistemul care a generat sărăcia, migrația, nedreptatea și corupția”, anticoruptie.md, 2 octombrie 2020, <https://bit.ly/2PIGX77>

9 Report on the implementation of the EU Association Agreement with the Republic of Moldova, Parlamentul European, 28 septembrie 2020, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2020-0166_EN.html

10 Coronavirus: Eight macro-financial assistance programmes agreed to support enlargement and neighbourhood partners, Comisia Europeană, 11 august 2020, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1457

PDM-ului, accentele puse pe cooperarea economică și sectorială, decât pe avansarea reformelor solicitate de instituțiile europene sau prin diminuarea asistenței oferite de UE și a parteneriatului Moldova-UE de către fostul președinte,¹¹ în schimbul prioritizării dialogului politic cu Rusia și a ajutorului comparabil oferit de aceasta.

În cadrul întâlnirilor sale oficiale la Bruxelles, Maia Sandu și-a vociferat intenția de a intensifica cooperarea cu UE și de a asigura reforma internă, urmărind, simultan, să găsească soluții pentru probleme imediate: accesul la vaccinuri, echipamente medicale și asistență pentru fermierii și întreprinderile afectate de pandemie.¹² Deși în continuare tranșante în privința îndeplinirii condiționalităților, dar deschise potențialului politic pe care îl are Maia Sandu,¹³ instituțiile europene au semnat cu Moldova un acord de reziliență Covid-19 pentru țară,¹⁴ asistență care se adaugă programului COVAX și tranșelor oferite Moldovei pentru combaterea pandemiei. În contextul aceleiași oportunități de reformă și a negocierii noii agende de asociere, au fost reanimate discuțiile cu Înalții Consilieri UE în Moldova pe domenii precum justiție, anticorupție, reforma administrativă, energie, educație, reintegrare sau combaterea spălării de bani,¹⁵ cruciale și pentru asistența UE planificată pentru țară pentru următorii șapte ani. În plus, UE s-a arătat dispusă să adopte un Plan de recuperare economică pentru Moldova în următoarea perioadă.¹⁶

Oportunitățile politicii externe pro-europene sunt convergente obiectivelor imediate, dar și de lungă durată de pe noua agendă. Fiind principalul partener comercial al țării, UE e crucială pentru revigorarea economiei naționale și prin programele Băncii Europene de Investiții, care au susținut dezvoltarea IMM-urilor și a sectorului agricol.¹⁷ UE poate susține și demersurile în reforma justiției, fiind implicată anterior într-un proiect de asistență tehnică pentru prevenirea și lupta împotriva corupției în sectorul justiției din țară.¹⁸ Inclusiv suportul oferit de Misiunea Înalților Consilieri ai UE guvernului pentru implementarea eficientă a reformelor și politicilor din AA și DCFTA trebuie capitalizat. Securitatea energetică e o altă prioritate comună, UE fiind implicată cu România în construcția gazoductului Iași-Ungheni și ramurii Ungheni-Chișinău, prin care Maia Sandu mizează să asigure o mai mare diversitate/independență strategică sectorului energetic. Fiind recepționară a exporturilor transnistrene și observatoare în negocierile 5+2, UE va continua să joace un rol important și în apropierea treptată a malurilor prin derularea inițiativelor în sectorul economic, social, cultural, administrativ, al sănătății și mass-mediei, în cadrul Programului Uniunii Europene “Măsuri de Promovare a Încrederii”,¹⁹ dar și prin asistența pentru combaterea pandemiei.

În lipsa unui parlament și guvern care să susțină agenda de reforme, relația Moldova-UE poate fi blocată de condiționalități și restanțe care nu îi vor permite să avanseze pe alte subiecte de politică externă: transformări digitale, proiecte de infrastructură transnaționale, securitate informațională sau protecția mediului. Pe termen lung, țara se poate regăsi în limbo, insuficient de funcțională și pentru a deveni exportatoare de politică externă, nu doar recepționară de asistență, investiții și proiecte

11 Chicu îl contrazice pe Dodon? „UE oferă un sprijin generos țării noastre și suntem recunoscători”, Agora, 10 aprilie 2020, <https://agora.md/stiri/69633/chicu-il-contrazice-pe-dodon-ue-ofera-un-sprijin-generos-tarii-noastre-si-suntem-recunoscatori>

12 Președintele Republicii Moldova, Maia Sandu, a avut o întrevedere cu Ursula von der Leyen, Președinta Comisiei Europene, Președinția Republicii Moldova, 18 ianuarie 2021, <https://www.presedinte.md/rom/comunicate-de-presa/presedintele-republicii-moldova-maia-sandu-a-avut-o-intrevedere-cu-ursula-von-der-leyen-presedinta-comisiei-europene>

13 Președintele Maia Sandu s-a întâlnit cu Președintele Consiliului European, Charles Michel, Președinția Republicii Moldova, 28 februarie 2021, <https://www.presedinte.md/rom/presa/presedintele-maia-sandu-s-a-intlnit-cu-presedintele-consiliului-european-charles-michel>

14 Președintele Maia Sandu a semnat Acordul de asistență financiară de 15 milioane de euro din partea UE, Președinția Republicii Moldova, 22 februarie 2021, <https://www.presedinte.md/rom/comunicate-de-presa/presedintele-maia-sandu-a-semnat-acordul-de-asistenta-financiara-de-15-milioane-de-euro-din-partea-ue>

15 Președintele Maia Sandu a avut o ședință de lucru cu Înalții Consilieri UE în Republica Moldova, Președinția Republicii Moldova, 6 februarie 2021, <https://www.presedinte.md/rom/comunicate-de-presa/presedintele-maia-sandu-a-avut-o-sedinta-de-lucru-cu-inaltii-consilieri-ue-in-republica-moldova>

16 Uniunea Europeană a desfășurat misiunea de programare a priorităților de asistență pentru Republica Moldova pentru următorii șapte ani, Ministerul Finanțelor, 5 februarie 2021, <https://bit.ly/32Obm0W>

17 Președintele Maia Sandu s-a întâlnit cu Președintele Consiliului European, Charles Michel, op. cit.

18 Proiectul Sprijinirea prevenirii eficiente și combaterii corupției în sectorul justiției, Platforma EU4Moldova, <https://www.eu4moldova.md/ro/content/sprijinirea-prevenirii-eficiente-%C8%99i-combaterii-corup%C8%9Biei-%C3%AEn-sectorul-justi%C8%9Biei>

19 Programul Uniunii Europene Măsuri de Promovare a Încrederii în Republica Moldova (EU CBM), <https://eucbm.eu4moldova.md/news/>

străine și susceptibilă incursiunilor în procesul politic și decizional intern și în sectoare de dezvoltare strategică (energetica, infrastructura sau sectorul digital), contrar interesului național.

Statele Unite ale Americii

Prin noua direcție (internalizată) de politică externă adoptată de instituția prezidențială, Moldova se apropie și de prioritățile avansate de SUA în agenda bilaterală din ultimii ani. Dacă inițial, Dialogul strategic SUA – Republica Moldova, lansat în 2013, miza să consolideze preponderent capacitatea țării de a combate pericolele de securitate interne și externe, prioritare au devenit treptat și domeniile de bună guvernare și stat de drept. Similar practicii europene, SUA și-a punctat ‘condiționalitățile’: reforma în sectorul justiției, lupta anti-corupție, promovarea unei mass-medii și societăți civile libere, transparentizarea procesului de guvernare și asigurarea drepturilor omului,²⁰ abordând instituțiile de stat prin dialog politic pentru a le avansa sau finanțând prin programul USAID proiecte sectoriale. Și în anticiparea alegerilor prezidențiale, avansarea proceselor democratice, inclusiv a reformei justiției și valorificarea Dialogului strategic au stat la baza interacțiunii dintre SUA și guvernul țării.²¹

Fiind partenerul la care Maia Sandu a apelat pentru suport în investigarea furtului bancar și reforma acelorași sectoare în 2019,²² SUA e considerată de Președinție drept un “un partener de încredere pentru procesele de dezvoltare și democratizare”,²³ cu care Moldova mizează să aprofundeze cooperarea pentru dezvoltarea economiei, a instituțiilor de stat, a democrației și buneii guvernări locale pe termen lung, în schimbul unei agende de reforme. Priorități imediate în discuțiile bilaterale, însă, au fost din nou indentificarea ajutorului pentru combaterea efectelor economice ale pandemiei, unde USAID ar putea interveni.²⁴

Sprijinul SUA pe termen lung este la fel de important. SUA e deja implicată în proiecte de creștere a competitivității, a sectorului agricol și a transparenței sectorului financiar, prin intermediul USAID.²⁵ Însă accesarea unei noi asistențe financiare majore, precum cea din partea Corporației Provocările Mileniului, depinde de performanțele obținute în combaterea corupției. Deși sprijinul operațional pe care SUA îl poate oferi pentru reforma justiției, spre exemplu prin proiectul Open Justice, în lupta cu spălarea de bani sau consolidarea sistemului financiar-bancar, prin expertiza și informațiile oferite de agențiile de stat americane este crucial pentru reforma internă și avansarea dialogului bilateral, progresul va depinde de direcția politicii interne și externe a statului.

Pe lângă inițiativele care susțin integrarea Moldovei în “Europa și comunitatea Euro-atlantică”,²⁶ securitatea țării, suveranitatea și integritatea ei teritorială sunt subiecte de pe agenda bilaterală care pot crea și (in)oportunități. Expertiza și experiența SUA în modernizarea și reforma armatei naționale sau în consolidarea securității cibernetice prin corporația MITRE²⁷ poate fi importantă pentru actualizarea strategiei de securitate națională, planificată de Maia Sandu, și în asigurarea tranziției a sectorului la formele non-tradiționale de apărare (securitate informațională, digitală, cibernetică). Iar pe segmentul transnistrean, rolul diplomatic al SUA în calitate de observator în formatul 5+2, dar și în menținerea dialogului politic cu autoritățile din stânga Nistrului pentru consolidarea legăturilor

20 Popescu, Nicu și Gherasimov, Cristina, 2021: timpul relansării relațiilor moldo-americane, Institutul pentru Politici și Reforme Europene, decembrie 2020, <http://ipre.md/2020/12/17/policy-brief-2021-time-to-upgrade-us-moldova-relations/>

21 Joint U.S.-Moldova Statement Regarding the Strategic Dialogue Working Group on Rule of Law and Good Governance, Ambasada SUA în Moldova, 27 ianuarie 2020, <https://md.usembassy.gov/joint-u-s-moldova-statement-regarding-the-strategic-dialogue-working-group-on-rule-of-law-and-good-governance/>

22 Momente-cheie ale vizitei Prim-ministrului Maia Sandu în Statele Unite ale Americii, Guvernul Republicii Moldova, 21 septembrie 2019, <https://gov.md/ro/content/momente-cheie-ale-vizitei-prim-ministrului-maia-sandu-statele-unite-ale-americii>

23 Președintele Republicii Moldova, Maia Sandu, a avut o întrevedere cu Dereck J. Hogan, Ambasadorul SUA în țara noastră, Președinția Republicii Moldova, 21 ianuarie 2021, <https://www.presedinte.md/presa/presedintele-republicii-moldova-maia-sandu-a-avut-o-intrevedere-cu-dereck-j-hogan-ambasadorul-sua-in-tara-noastra>

24 Președintele Maia Sandu s-a întâlnit cu Ambasadorul SUA, Dereck J. Hogan, și cu noul șef al Misiunii USAID la Chișinău, Scott Hocklander, Președinția Republicii Moldova, 24 februarie 2021, <https://www.presedinte.md/rom/presa/presedintele-maia-sandu-s-a-intlnit-cu-ambasadorul-sua-dereck-j-hogan-si-cu-noul-sef-al-misiunii-usaid-la-chisinau-scott-hocklander>

25 Notă informativă privind cooperarea cu SUA 2021, Ministerul Economiei și Infrastructurii, <https://mei.gov.md/ro/content/parteneri-de-dezvoltare>

26 Ibid.

27 Popescu, Nicu și Gherasimov, Cristina, op. cit.

dintre maluri, poate fi util pentru procesul de reintegrare reînnoit. În 2019, se discutase implicarea SUA în procesul de monitorizare a distrugerii munițiilor din Cobasna.²⁸

SUA exportă în Moldova nu doar asistență, ci și o pondere politică cu două tășuri.²⁹ E important impactul pe care l-a avut diplomația SUA, împreună cu cea a UE și a Rusiei în criza politică din 2019, precum și alinierea agendei Maiei Sandu cu prioritățile de politică externă ale Președintelui Joe Biden: lupta anti-corupție, promovarea democrației și a statului de drept.³⁰ Dar decizii și inițiative mai ambițioase pe subiecte politice sensibile din Moldova ar putea genera riscuri pentru mediul constructiv și pașnic pe care și-l dorește Maia Sandu, în special în contextul ciocnirilor dintre SUA și Rusia și a tensiunilor din estul Ucrainei.

Rusia și dosarul transnistrean

Până la alegerile din 2020, relațiile Moldovei cu Rusia au fost puternic politizate, inegale, instabile și puțin productive, deși precedentă guvernare și instituție prezidențială, spre exemplu, a fost (pro)activă în colaborarea cu autoritățile ruse. În noua politică externă, șefa statului urmărește să construiască o nouă relație cu Federația Rusă: una pozitivă, constructivă, “reciproc respectuoasă și reciproc avantajoasă”,³¹ nefiind neapărat considerat primul partener strategic al Moldovei. Invocând repetat autoritatea interesului cetățenilor și cel național,³² Maia Sandu pare să încerce să scoată (geo)politicul de la masa de negocieri și să evite ‘oportunități’ prin care Rusia ar putea contracara deciziile Chișinăului cu care nu e de acord, ca în cazul embargo-ului din 2013-2014, deși asemenea riscuri vor continua să existe. Remarcant e faptul că această agendă externă e diametral opusă celor analizate mai sus: Moldova nu va apela la Rusia pentru soluționarea problemelor funcționale ale țării, dar va avansa un alt tip de interes național – soluționarea problemelor și disputelor bilaterale,³³ pe lângă o bună vecinătate și cooperare eficientă. Acestea țin de dosarul transnistrean, barierele comerciale, dependența de gazul rusesc și problemele cu tarifele și furnizarea gazului, situația cetățenilor moldoveni în Rusia, necesitatea depolitizării relațiilor bilaterale, inclusiv cele economice, sau respectarea, de facto, a neutralității Moldovei.

Până acum reacțiile publice pe subiect au vizat preponderent cooperarea economică. Maia Sandu se arată deschisă, spre exemplu, unui sprijin financiar rus cât se poate de ieftin, care nu va genera riscuri pentru stat.³⁴ În 2020, acordul pentru creditul de 200 milioane de dolari pentru proiecte de infrastructură, politizat pe marginea întrebuirii acestuia și implicațiilor electorale, a fost anulat de Curtea Constituțională în contextul unor prevederi legate de accesarea și întoarcerea acestuia. Renegocierea condițiilor va depinde și de instituția (poziția) guvernamentală. Și exportul fără taxe vamale al produselor agricole din țară va trebui renegociat, un obiectiv pe care Președinta îl vrea atins pentru toate cele 19 poziții tarifare prin soluții durabile, decât prin înțelegerile temporare, instabile și politice de până acum.³⁵

Statutul Moldovei în cadrul Uniunii Economice Eurasiatice (UEE) poate fi un subiect dificil pentru

28 Momente-cheie ale vizitei Prim-ministrului Maia Sandu în Statele Unite ale Americii, op. cit.

29 Ambasadorul SUA în Republica Moldova, Dereck J. Hogan: „Curajul, angajamentul față de principiile democratice vor depăși criza politică în Republicii Moldova”, anticoruptie.md, 11 martie 2021, <https://bit.ly/3gCg35X>
Комментарий Департамента информации и печати МИД России в связи с продолжением западного вмешательства во внутривнутриполитические процессы в Молдавии, Ministerul Afacerilor Externe al Federației Ruse, 17 martie 2021, <https://bit.ly/3njzZfc>

30 Toosi, Nahal, Going after the ‘Achilles’ heel’: Biden charges into global anti-corruption fight, Politico, 16 martie 2021, <https://www.politico.com/news/2021/03/16/biden-global-anti-corruption-fight-476160>

Quirk, Patrick W., The Democracy Summit must be paired with a democracy strategy, Brookings, 19 februarie 2021, <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2021/02/19/the-democracy-summit-must-be-paired-with-a-democracy-strategy/>

31 Mesajul Președintelui Republicii Moldova, Maia Sandu, adresat corpului diplomatic, op. cit.

32 Maia Sandu: Obiectivul meu ca președinte va fi să scot țara din sărăcie și să întorc autoritățile cu fața la nevoile oamenilor, Deutsche Welle, 12 noiembrie 2020, <https://bit.ly/2QUUnQI5>

33 Maia Sandu: „Anul 2021 este foarte important din perspectiva relațiilor cu UE”, Radio Europa Liberă Moldova, 2 decembrie 2020, <https://moldova.eurpalibera.org/a/30980642.html>

34 Ibid.

35 Maia Sandu: Obiectivul meu ca președinte va fi să scot țara din sărăcie și să întorc autoritățile cu fața la nevoile oamenilor, op. cit.

noua politică externă cu Rusia, după ce apropierea de UEE a fost intens promovată de Ion Chicu și Igor Dodon. Cu un statut de observator obținut în 2018, Moldova urma să aprofundeze cooperarea pentru eliminarea constrângerilor comerciale, atragerea investițiilor și colaborarea în domeniul agroindustrial, în infrastructură, comerț electronic și digitalizare,³⁶ sectoare cu siguranță importante. Rămâne incertă rentabilitatea economică a proiectului, pentru care s-au demarat negocieri pentru aderarea țării la Banca Eurasiatică de Dezvoltare, în contextul în care AA și DCFTA, dar și blocajul economic cu Rusia rămâneau în vigoare. Indiferent dacă această politică ar fi asigurat relații bilaterale productive, Maia Sandu s-ar putea să vrea retragerea țării din această platformă de cooperare, UEE nefiind un obiectiv de politică externă nici în perioada guvernării sale.³⁷ Aceasta, cel puțin, intenționa să analizeze cu Ministerul Afacerilor Externe legalitatea obținerii statutului de observator,³⁸ apropierea de UEE fiind criticată și anterior de guvernarea PDM ca fiind contradictorie cu angajamentele UE.³⁹ Asta poate explica accentul pus de Președintă pe colaborarea cu zona CSI, o a doua piață comercială pentru Moldova după pondere,⁴⁰ pentru importanța și utilitatea regiunii, dar și pentru o oportunitate de a ‘pacifica’ Rusia în schimbul neaderării la UEE. Cert e că Maia Sandu vrea o separare a relațiilor cu Rusia și CSI și rezolvarea problemelor comerciale cu Rusia prin format bilateral,⁴¹ ceea ce, tehnic, ar trebui să asigure constanta bunelor relații și a liberului schimb cu CSI și în cazul unor tensiuni cu Rusia.

Deși Președintele rus pare să fi confirmat importanța unei colaborări constructive care să servească interesul cetățenilor ambelor state,⁴² Rusia e într-o “stare semi-expectativă”,⁴³ potrivit fostului Ministru al Afacerilor Externe, Nicu Popescu, în contextul actualei crize politice din Moldova. Dialogurile dintre autoritățile ruse și noua instituție prezidențială privind intensificarea relațiilor comercial-economice și asigurarea țării cu vaccinul rus,⁴⁴ soldate cu o donație din partea Rusiei, nu pot anticipa sau fundamenta o relație pragmatică, cu implicații economice, dar și politice și de securitate majore. Președintele rus e intransigent față de situația din Belarus, tensiunile militare din Ucraina și nu pare să cedeze în fața solicitărilor UE/SUA, iar în Moldova nu există certitudinea rămânerii la putere a forței politice cu o agendă pro-rusă care să amortizeze politicile Rusiei. Noua Președinție va trebui să fie precaută și să elaboreze din timp o strategie de interacțiune cu Rusia.

Asta va cere și avansarea în dosarul transnistrean, pe lângă un plan intern de acțiuni, coordonat cu celelalte părți implicate în negocierile 5+2. Actuala strategie a Maiei Sandu e stratificată. Aceasta a reiterat ferm poziția Moldovei privind necesitatea retragerii trupelor ruse din regiune și transformarea misiunii de pacificare în una civilă sub egida OSCE, o declarație care, potrivit Rusiei, nu promite relații bilaterale pozitive.⁴⁵ Simultan, Președinta promovează extinderea reformei interne și în regiunea transnistreană: politici de combatere a corupției, a contrabandei regionale, a schemelor, a implicării politicianilor și oamenilor de afaceri din țară în ilegalități, dar și politici socio-economice.⁴⁶ Fiind o misiune de unificare a standardelor care, cel mai probabil, încearcă

36 Ion Chicu a participat, în format online, la reuniunea Consiliului Interguvernamental Eurasiatic, Guvernul Republicii Moldova, 9 octombrie 2020, <https://gov.md/ro/content/ion-chicu-participat-format-online-la-reuniunea-consiliului-interguvernamental-eurasiatic>

37 Nicu Popescu: „În niciun caz Uniunea Euroasiatică nu constituie un obiectiv de politică externă al R. Moldova”, Radio Europa Liberă Moldova, 2 august 2019, <https://bit.ly/3dLwzPj>

38 Maia Sandu a pus sub semnul întrebării legitimitatea acordării statutului de observator Moldovei în EurAsEC, Newsmaker, 30 noiembrie 2020, <https://newsmaker.md/ro/maia-sandu-a-pus-sub-semnul-intrebării-legitimitatea-acordării-statutului-de-observator-moldovei-in-eurasec/>

39 R. Moldova a primit statutul de observator în Uniunea Economică Eurasiatică (UEE), Radio Europa Liberă Moldova, 14 mai 2018, <https://moldova.europalibera.org/a/29226426.html>

40 Raport cu privire la activitatea Guvernului Republicii Moldova în anul 2019 și primele patru luni ale anului 2020, Guvernul Republicii Moldova, 2020, p. 14, https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport_guvern_2019-2020_15052020.pdf

41 Maia Sandu a pus sub semnul întrebării legitimitatea acordării statutului de observator Moldovei în EurAsEC, op. cit.

42 Felicitarea lui Putin pentru Sandu, Agora, 16 noiembrie 2020, <https://agora.md/stiri/80120/felicitarea-lui-putin-pentru-sandu>

43 APE Live: “Relansarea politicii externe a Republicii Moldova: evoluții, sfidări, perspective”, Asociația pentru Politică Externă, 29 martie 2021, <http://www.ape.md/2021/04/ape-live-dialoguri-de-politica-externa-integrare-europeana-si-securitate-relansarea-politicii-externe-a-republicii-moldova-evoluții-sfidari-perspective-29-martie-2021/>

44 Președintele Maia Sandu s-a întâlnit cu Ambasadorul Federației Ruse în Republica Moldova, Oleg Vasnețov, Președinția Republicii Moldova, 25 martie 2021, <https://www.presedinte.md/rom/presa/presedintele-maia-sandu-s-a-intlnit-cu-ambasadorul-federatiei-ruse-in-republica-moldova-oleg-vasnetov>

45 Moscow says call to leave Moldovan breakaway region ‘irresponsible’, Euractiv, 2 decembrie 2020, <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/moscow-says-call-to-leave-moldovan-breakaway-region-irresponsible>

46 Maia Sandu: Obiectivul meu ca președinte va fi să scot țara din sărăcie și să întorc autoritățile cu fața la nevoile oamenilor, op. cit.

să elimine interesul și instrumentele politicului (nu doar moldovenesc) care alimentează conflictul transnistrean, agenda va fi greu implementată, cuprinzând câteva dintre problemele disputate în cadrul negocierilor din 2019 de la Bratislava⁴⁷. Autoritățile din țară ar putea să facă eforturi unilaterale (reforma internă care să stopeze fluxul activității ilegale care vine din Moldova), să intermedieze reformele prin OSCE sau să apeleze la parteneri precum Germania, care investește în regiune prin proiecte și inițiative diplomatice.

Cooperarea nu pare promițătoare. Deși liderul transnistrean mizează să continue dialogul în formatul 5+2, dar și discuțiile bilaterale facilitate anterior de Igor Dodon, Maia Sandu pledează pentru un dialog constructiv în formatul larg de negocieri, cu părțile care “respectă integritatea teritorială și suveranitatea” țării, Vadim Krasnoselski fiind cel care, printre altele, insistă pe prezența trupelor ruse în regiune.⁴⁸ Dar nici precedentele contacte dinamice cu Președinția nu au dus la de-escaladarea tensiunilor sau soluționarea problemelor politice. Au fost reprezentative cazurile de organizare a exercițiilor militare în stânga Nistrului, încălcarea drepturilor omului, restricționarea a liberei circulații pentru mai multe categorii de persoane și de instalare ilegală pe parcursul pandemiei a circa 37 de posturi de control pe teritoriul aflat sub jurisdicția Moldovei, doar parțial depășite ulterior.⁴⁹ Relația ar putea deveni mai constructivă prin eliminarea discuțiilor paralele și a factorului politic, care să genereze înțelegeri diferite între părți și duble standarde ale autorităților în raport cu acest dosar.

Deși se discută despre necesitatea inițierii negocierilor și a dialogurilor politice pentru soluționarea finală a conflictului, e puțin probabilă demararea unor acțiuni de amploare în acest sens. Din cauza tensiunilor din Ucraina, dar și a declarațiilor sincronizate ale lui V. Krasnoselski despre capacitatea regiunii să răspundă unui atac armat (improbabil) inițiat de Moldova,⁵⁰ miza ar putea fi menținerea unei stabilități relativ pașnice în regiune și nu neapărat avansarea imediată a procesului de distrugere a munițiilor din Cobasna și retragere a trupelor ruse. Aceasta poate fi cuplată cu inițierea unui proces intern de decriminalizare și ‘reformă’ a regiunii, susținut de agenda OSCE, îndreptată spre asigurarea condițiilor care să permită negocierea finală a soluțiilor pentru conflict.⁵¹

Relaționarea și cooperarea cu alți actori: China

Deși China este un actor aflat în afara geopoliticului moldovenesc și a tradiționalei axe de politică externă SUA-UE-România-Ucraina-Rusia, cu un interes strategic pentru țară minor în comparație cu alte state și regiuni din Europa, relația moldo-chineză derulează și evoluează discret, dar cu implicații potențial majore. Dialogul bilateral a promovat până acum obiective economice importante: apropierea mediului de afaceri chinez de piața autohtonă; negocierea unui acord de liber schimb;⁵² implementarea programului “O Centură, Un Drum” (BRI);⁵³ suplinite ulterior de asistența chineză pentru combaterea crizei pandemice. Conform unei scurte declarații privind relațiile cu China, în noua agendă externă Maia Sandu mizează pe consolidarea cooperării economice în materie de comerț și exportul mai larg de produse autohtone, în special cele agricole.⁵⁴ Această primă abordare pare să se diferențieze

47 Președinta OSCE promite impulsivarea negocierilor pentru soluționarea problemei transnistrene, Radio Europa Liberă Moldova, 17 februarie 2021, <https://bit.ly/3sOMktb>

48 Ibid.

49 Raport anual consolidat Implementarea Planului de acțiuni pentru anul 2020, Guvernul Republicii Moldova, 2021, pp. 22-24, https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport_consolidat_pag_2020.pdf

50 Liderul de la Tiraspol, în vizită la Moscova: Transnistria are armată capabilă să se apere, Radio Europa Liberă Moldova, 11 aprilie 2021, <https://moldova.europalibera.org/a/31197072.html>

51 Prim-ministrul interimar, în dialog cu președintele în exercițiu al OSCE, despre evoluția procesului de soluționare a dosarului transnistrean, Guvernul Republicii Moldova, 17 februarie 2021, <https://gov.md/ro/content/prim-ministrul-interimar-dialog-cu-presedintele-exercitiu-al-osce-despre-evolutia-0>

Claus Neukirch: Suntem aici pentru a ajuta ambele părți, iar ultimul lucru pe care vrem să îl facem este să rezolvăm conflictul pentru ele, Friedrich Ebert Stiftung și Asociația pentru Politica Externă, februarie 2021, <https://bit.ly/3nnjZcm>

52 Moldova și China, interesate de semnarea unui Acord de comerț liber, Guvernul Republicii Moldova, 7 aprilie 2017, <https://gov.md/ro/content/moldova-si-china-interesate-de-semnarea-unui-acord-de-comert-liber>

53 Prim-ministrul Ion Chicu a remarcat interesul Moldovei de a extinde cooperarea cu China, Infotag, 27 noiembrie 2019, <http://www.infotag.md/economics-ro/280922/>

54 China president Xi Jinping congratulates Maia Sandu, Infotag, 24 noiembrie 2020, <http://www.infotag.md/politics-en/288811/>

de importul de proiecte/inițiative la care mizează China și relevă condiționalitatea subtilă a Chinei: potențialul de export al produselor agricole poate fi asigurat prin semnarea acordului de liber schimb.⁵⁵

Câteva probleme se pot ciocni de relațiile pragmatice și de bună cooperare urmărite, cel puțin formal, de ambele părți. În primul rând, Maia Sandu nu are o agendă clară și comprehensivă (vizibilă public) de relaționare și cooperare cu China, fapt explicat probabil de prioritizarea problemelor generate de actuala criză internă. Această lipsă contrastează cu demersurile proactive ale oficialilor chinezi, care utilizează alte canale pentru avansarea agendei bilaterale. Până acum s-a atestat contactul dinamic cu reprezentanții guvernului în privința demarării de proiecte pentru dezvoltarea comerțului electronic,⁵⁶ în domeniul TIC și al serviciilor IT cu implicarea companiei Huawei,⁵⁷ precedat de discuții privind potențiale investiții în industrie, energetică și inteligență artificială,⁵⁸ dar și s-a vociferat intenția și oportunitatea extinderii cooperării cu Moldova, inclusiv în cadrul BRI.⁵⁹ Această agendă, alimentată anterior de receptivitatea și deschiderea autorităților din țară, pare să genereze acum așteptări mult mai mari din partea Moldovei, la care noua instituție prezidențială s-ar putea să nu răspundă în totalitate și doar în susținerea interesului național al țării. Iar cooperarea autorităților chineze cu toate forțele/partidele politice, o practică evidențiată de ex-Ministrul Afacerilor Externe Nicu Popescu, care poate fi aplicată și în cazul Moldovei,⁶⁰ nu garantează neapărat o agendă bilaterală uniformă sau echilibrată. Discuțiile paralele ale oficialilor chinezi cu PSRM privind consolidarea parteneriatului strategic dintre state și semnarea unui protocol de cooperare dintre PSRM și PCC⁶¹ sunt reprezentative. Problematică e și insistența Chinei asupra dezvoltării relațiilor în domenii strategice pe care autoritățile din țară nu le înțeleg pe deplin și asupra cărora nu dețin un control strategic, dar și pe proiecte controversate precum BRI, pe care UE le combate prin avansarea propriei suveranități economice și digitale.

În contextul în care China e activă în proximitatea Moldovei – devine un partener de cooperare al Rusiei în politica internațională și e un ‘rival sistemic’ pentru UE,⁶² trebuie urmărite și anticipate acțiunile Chinei în țară printr-o politică externă conștientă de oportunitățile și inoportunitățile relației bilaterale, indiferent de nivelul interesului acesteia pentru Moldova. Nu este clar ce efecte economice/politice poate genera pentru țară parteneriatul Rusia-China, cu un angajament de cooperare bilaterală pentru confruntarea provocărilor comune (probabil cu referire la SUA și UE), dar și pentru combaterea dezinformării și asigurarea securității lor politice.⁶³ Nu sunt clare nici implicațiile proiectului BRI, care, mai nou, va cuprinde și un export de politici, tehnologii, asistență străină și diplomație în domeniul sănătății.⁶⁴ Totuși, noua politică externă va trebui să ia în calcul interesele companiilor chineze care operează pe teritoriul Moldovei, renegocierea proiectului de infrastructură din 2019⁶⁵ și a creditului pentru revitalizarea post-pandemică a economiei țării, discutat în 2020,⁶⁶ supunându-le interesului național.

55 Zhang Yinghong: Odată cu semnarea Acordului de liber schimb, vom avea mai multe produse moldovenești pe piața Chinei, IPN, 16 martie 2021, https://www.ipn.md/ro/zhang-yinghong-odata-cu-semnarea-acordului-de-liber-schimb-7965_1080343.html#ixzz6pFoUZFKF

56 Aureliu Ciocoi a discutat despre oportunitățile intensificării relațiilor comerciale moldo-chineze cu investitorul Chu Song, Guvernul Republicii Moldova, 20 ianuarie 2021, <https://gov.md/ro/content/aureliu-ciocoi-discutat-despre-oportunitatile-intensificarii-relatiilor-comerciale-moldo>

57 Compania chineză Huawei, interesată în dezvoltarea proiectelor IT în Republica Moldova, Guvernul Republicii Moldova, 18 martie 2021, <https://gov.md/ro/content/compania-chineza-huawei-interesata-dezvoltarea-proiectelor-it-republica-moldova>

58 Tudor Ulianovschi: „Chinese investments in the Republic of Moldova represent the advanced level of relations between our countries”, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, 3 aprilie 2019, <https://mfa.gov.md/ro/node/1064>

59 Prim-ministrul Ion Chicu a remarcat interesul Moldovei de a extinde cooperarea cu China, op. cit.

60 APE Live: “Relansarea politicii externe a Republicii Moldova: evoluții, sfidări, perspective”, op. cit.

61 Igor Dodon pledează pentru consolidarea parteneriatului strategic dintre Moldova și China, Partidul Socialiștilor din Republica Moldova, 21 ianuarie 2021, <https://socialistii.md/igor-dodon-vystupaet-za-ukreplenija-strategicheskogo-partnerstva-mezhdu-moldovoj-i-kitaem/>

62 EU-China – A strategic outlook, Comisia Europeană, 12 martie 2019, <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf>

63 Keyue, Xu, China, Russia continue to cooperate on fighting color revolutions, safeguarding political security: Wang Yi, Global Times, 7 martie 2021, <https://www.globaltimes.cn/page/202103/1217551.shtml>

64 China Prepares New Era Of ‘Belt And Road’ Amid Pandemic Pressures, Radio Europa Liberă, 14 martie 2021, <https://www.rferl.org/a/china-new-era-belt-and-road-amid-pandemic/31150402.html>

65 Două drumuri naționale vor fi reabilitate cu sprijinul Chinei, Guvernul Republicii Moldova, 30 ianuarie 2019, <https://gov.md/ro/content/dua-drumuri-nationale-vor-fi-reabilitate-cu-sprizhinul-chinei-0>

66 Igor Dodon: Potrivit celui mai sumbru scenariu, bugetul ar putea înregistra în acest an pierderi de 300 mln de euro, Moldpres, 20 martie 2020, <https://www.moldpres.md/news/2020/03/20/20002501>

Configurarea unei politici externe pragmatice mai largi. Moldova ca security provider sau exportatoare de politică externă

Pe lângă o agendă care să asigure o bună și independentă funcționare a statului, Moldova are nevoie de o politică externă intensivă și extensivă, prin care să devină sustenabilă, să țină pasul noilor provocări și preocupări regionale și internaționale, dar și să transceadă zona ei tradițională de cooperare. O asemenea intenție poate fi remarcată în noua strategie – există interes pentru problema mediului, pentru energia regenerabilă, digitalizare, securitate informațională și apărarea împotriva amenințărilor hibride.⁶⁷ Simultan, e încurajată explorarea oportunităților de cooperare cu parteneri precum Japonia, China, Turcia sau Israelul, dar și regiunile mai îndepărtate de agenda externă a Moldovei: statele arabe, India, țări din Asia, Africa și America Latină.⁶⁸

Asemenea oportunități există la nivel bilateral și multilateral. Japonia, un al treilea donator al Moldovei, poate contribui prin granturi sau investiții în domeniul protecției mediului și dezvoltării sectorului IT.⁶⁹ Vizita Maiei Sandu în Franța s-a soldat cu negocieri purtate de Agenția Franceză pentru Dezvoltare și autoritățile din țară privind prioritățile de asistență, printre care tranziția la energia regenerabilă și protejarea biodiversității.⁷⁰ Cooperarea Moldova-UE pe subiectul securității informaționale, cibernetice și de apărare împotriva atacurilor hibride poate lua amploare, fiind, mai mult sau mai puțin, complementară intenția UE de a investi în consolidarea propriei capacități operaționale,⁷¹ cu mize pentru agendele Rusiei și Chinei, și obiectivul autorităților din țară de a stabili mecanisme de avertizare și răspuns timpuriu la amenințările hibride și de reacție la incidentele cibernetice. Fiind un profil relativ nou pentru Moldova, se pune problema gestionării investițiilor în domeniu, cele occidentale, precum contribuția SUA în Moldova IT Park, și cele pe care le avansează China, a echilibrului dintre acestea, dar și a potențialului conflict dintre interese. Moldova pare interesată și de o agendă mai extinsă – să beneficieze, dar și să contribuie la securitatea regională prin aderarea la Inițiativa celor Trei Mări,⁷² sprijinită de SUA pentru potențialul proiectului în dezvoltarea, stabilizarea și consolidarea rezilienței a 12 țări din Europa prin conectarea lor la nivel de infrastructură digitală, transport și energetică.⁷³ Fiind implicate anterior în activitățile inițiativei, autoritățile vor trebui acum să construiască relații pragmatice și utile, care țin cont și de implicațiile (geo)politice ale proiectului. Nu în ultimul rând, cooperarea cu regiunile mai puțin explorate de țară se reduce preponderent la importul și exportul a câtorva categorii de produse, dar poate deveni mai semnificativă prin cercetarea noilor oportunități bilaterale de către MAEIE.

Moldova nu este suficient de funcțională ca să ofere asistență financiară altor state, să facă donații și să finanțeze proiecte externe. Aceasta, însă, poate contribui prin stabilitatea internă care să o susțină pe cea regională, prin participarea (pro)activă la proiecte transnaționale și una mai frecventă la misiunile internaționale de menținere a păcii sub egida ONU. Potrivit lui Nicu Popescu, împădurirea

67 Maia Sandu Program Prezidențial, op. cit. Oamenii de afaceri din Franța și-au manifestat interesul de a investi în Republica Moldova, după discuțiile cu Președintele Maia Sandu, Președinția Republicii Moldova, 4 februarie 2021, <https://www.presedinte.md/presa/oamenii-de-afaceri-din-franta-si-au-manifestat-interesul-de-a-investi-in-republica-moldova-dupa-discutiile-cu-presedintele-maia-sandu>

68 Mesajul Președintelui Republicii Moldova, Maia Sandu, adresat corpului diplomatic, op. cit.

69 Cooperare bilaterală, Japonia, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, <https://mfa.gov.md/ro/content/japonia-0>
Notă informativă privind cooperarea cu Japonia 2021, Ministerul Economiei și Infrastructurii, <https://mei.gov.md/ro/content/parteneri-de-dezvoltare>
Raport anual consolidat Implementarea Planului de acțiuni pentru anul 2020, op. cit., p. 11.

70 Ministerul Finanțelor a avut întrevedere cu reprezentanții Agenției Franceze pentru Dezvoltare întru identificarea priorităților de asistență pentru Republica Moldova, Ministerul Finanțelor, 23 martie 2021, <https://bit.ly/2Qwn5yv>

71 Remarks by President Charles Michel following the second session of the video conference of the members of the European Council, Consiliul European, 26 februarie 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/02/26/remarks-by-president-charles-michel-following-the-second-session-of-the-video-conference-of-the-members-of-the-european-council/>

72 Declarația comună a Președintelui Republicii Moldova, Maia Sandu, și Președintelui Ucrainei, Volodymyr Zelenskyy, Kyiv, Președinția Republicii Moldova, 12 ianuarie 2021, <https://bit.ly/2T3lO1S>

73 Tuma, Petr, What Biden's election means for Central Europe, Atlantic Council, 22 decembrie 2020, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/what-bidens-election-means-for-central-europe/>

sau tranziția Moldovei la energia regenerabilă care să susțină și politica de mediu a UE, ar putea reprezenta o formă de contribuție la agenda regională.⁷⁴ O astfel de intenție se remarcă la nivelul instituției prezidențiale.⁷⁵

Concluzii și recomandări

Noua agendă de politică externă a Moldovei, fundamentată pe priorități de dezvoltare și de reformă internă, ar putea edifica un stat funcțional și stabil, încadrat într-un proces de dezvoltare de durată. Implementarea acesteia, însă, depinde de voința politică, capitalul tehnic și nivelul de expertiză al autorităților, echipa și agenda Parlamentului și Guvernului, receptivitatea partenerilor externi la o politică bilaterală pragmatică și dinamica regională/internațională. Nefiind acum o politică externă comprehensivă, care aparține doar instituției prezidențiale, finalitatea agendei externe și suportul parlamentar și guvernamental pentru aceasta vor depinde de potențialul alegerilor parlamentare anticipate.

- Deși dialogul politic e important și inevitabil în procesul de definire și implementare a agendei externe, trebuie invocate prioritar angajamentele și obligațiile pe care le are Moldova și partenerii săi în cadrul acordurilor bilaterale/multilaterale. Baza legală, care de altfel trebuie (re)negociată cu precauție și în interesul național, ar trebui să asigure mai mult constructivism relațiilor bilaterale și claritate privind ariile de conflict sau interes comun (în cooperarea Moldovei cu China în contextul integrării europene; în dialogul cu Rusia privind dosarul transnistrean și obligațiile asumate la Summit-ul OSCE din 1999, etc.). Contactul la nivel înalt, inclusiv al instituției prezidențiale, ar trebui să se bazeze pe un asemenea principiu.
- Problema absorbției sustenabile a asistenței financiare din partea UE sau SUA ține de existența și calitatea proiectelor de dezvoltare asociate acesteia. Pentru buna funcționare a statului și relații bilaterale productive, în afară de suport financiar și condiționalități, UE și SUA trebuie să ofere și mai mult suport prin expertiză, informații, transfer de practici și asistență tehnică, pentru ca autoritățile să poată elabora și implementa proiecte de dezvoltare calitative, atașate asistenței financiare.
- Dat fiind specificul politico-militar al tensiunilor actuale din regiune și complexitatea relațiilor moldo-ruse, autoritățile din țară ar putea lucra inițial cu Rusia asupra subiectelor bilaterale mai puțin sensibile, detașate de dinamica regională și cu un potențial de convergență, precum securitatea cetățenilor moldoveni în Rusia, acordul de cooperare în domeniul asigurării cu pensii sau migrației de muncă. Avansarea pe aceste subiecte și o bună colaborare inițială ar putea asigura o anumită deschidere în relații și elimina riscul ca asemenea politici bilaterale să fie blocate de tensiuni generate în jurul subiectelor sensibile (Transnistria, energetica, comerțul bilateral).
- Fiind o țară aflată mai puțin în vizorul autorităților și cel al mediului de experți, este importantă cercetarea intenției și a extensiei politicilor Chinei în Moldova, potențialul și probabilitatea implementării acestora (având în vedere lipsa unei finalități a proiectului de infrastructură din 2019 și a ofertei de credit din 2020), raportul și echilibrul intereselor naționale și cele ale Chinei în cadrul proiectelor bilaterale, cum poate fi asigurată convergența dintre avansarea în UE, inițiativele și proiectele negociate mai demult de Moldova cu China și noua politică externă a țării, dar și implicațiile mai largi (regionale) ale proiectelor chineze în Moldova. Aceasta nu trebuie exclusă din parteneriatul bilateral al Moldovei, dar conectată la proiecte sectoriale naționale (în domeniul TIC, IT, etc.), la care să participe și alte state sau instituții, pentru o colaborare transparentă și echilibrată.

74 APE Live: "Relansarea politicii externe a Republicii Moldova: evoluții, sfidări, perspective", op. cit.

75 Președintele Maia Sandu: „Împădurirea trebuie să devină un obiectiv major al țării noastre pe termen mediu și lung”, Președinția Republicii Moldova, 14 aprilie 2021, <https://www.presedinte.md/rom/comunicate-de-presa/presedintele-maia-sandu-impadurirea-trebuie-sa-devina-un-obiectiv-major-al-tarii-noastre-pe-termen-mediu-si-lung>.

- Autoritățile trebuie să cerceteze oportunitățile, domeniile de politică externă în care țara are potențial, dar și sectoarele în care e novice (digital, cibernetic, energie regenerabilă), la care să se adapteze. Acestea trebuie însoțite de planuri de acțiuni fezabile și de lansarea timpurie a negocierilor și discuțiilor cu partenerii externi, pe care să le deruleze ministerele, agențiile și ambasadatele. Având o înțelegere strategică a acestor domenii, Moldova va putea ține pasul cu partenerii de cooperare, prelua practici și negocia proiecte bilaterale și acorduri de investiții mult mai conștient de oportunitățile și inoportunitățile acestora.

Abrevieri:

AA	Acordul de Asociere dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova
BRI	Inițiativa “O Centură, Un Drum” (Belt and Road Initiative)
CSI	Comunitatea Statelor Independente
DCFTA	Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător
IMM	Întreprinderi mici și mijlocii
MAEIE	Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova
ONU	Organizația Națiunilor Unite
OSCE	Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
PCC	Partidul Comunist Chinez
PDM	Partidul Democrat din Moldova
PSRM	Partidul Socialiștilor din Republica Moldova
TIC	Tehnologia informației și a comunicațiilor
UEE	Uniunea Economică Eurasiatică
USAID	Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională

Despre autoare:

Laura Zghibața – asistentă de proiect și cercetător junior în cadrul Asociației pentru Politică Externă din Moldova. Laura Zghibața este absolventă în domeniul Relațiilor Internaționale și Studii Europene, având o experiență academică în România, Marea Britanie și Estonia. Ea este autoarea mai multor materiale analitice, publicate de EaP Think Bridge, Ukraine Analytica Journal și Freedom House. Domeniile sale de interes includ politica externă, politica marilor puteri și studii de securitate.

Despre Asociația pentru Politică Externă din Moldova:

Asociația pentru Politică Externă (APE) este unul dintre principalele think-tank-uri din Moldova în domeniul politicii externe. Asociația e angajată în susținerea procesului de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană și facilitarea procesului de soluționare a problemei transnistrene în contextul europenizării țării. APE a fost constituită în 2003 de un grup proeminent de experți locali, personalități publice, foști oficiali guvernamentali și diplomați de rang înalt, care au decis să contribuie prin experiența și expertiza lor la formularea și promovarea unei politici externe a Republicii Moldova coerente, credibile și eficiente.

Informația și opiniile exprimate în acest material analitic aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al Fondului Mării Negre pentru Cooperare Regională al German Marshall Fund din Statele Unite ale Americii.

Studiu elaborat în cadrul proiectului “Moldova reality check - Study visit to Moldova for the US and European experts, journalists, and public officials”, finanțat de Fondul Mării Negre pentru Cooperare Regională al German Marshall Fund din Statele Unite ale Americii și implementat de Asociația pentru Politică Externă din Moldova.